

Förslag till ändrad organisation af provinsfängelseförvaltningen i Sverige.

I underdånig skrifvelse den 27 september 1901 ingaf Fångvårdsstyrelsen till Kongl. Maj:t efter en längre motive-ring förslag till ganska vidtgående ändringar i den nuvarande organisationen af förvaltningen af länsfängelser och kronohäkten. Nämda ändringsförslag afse hufvudsakligen att åstadkomma större centralisation och mera enhet i den penitentiära förvaltningen. Ett af de förnämsta hindren härför har varit, att Konungens Befallningshafvande i länen sedan gammalt haft en ganska vidsträckt befogenhet beträffande provinsfängelserna. Enligt Fångvårdsstyrelsens förslag skulle länsstyrelsernas befattning med fångvårdsanstalterna försvinna i den mån den icke afser ransakningsfångars och dermed likställda häktade personers vård och behandling, d. v. s. någon inskränkning i Konungens Befallningshafvandes befogenhet och ansvar i dess egenskap af högsta polismyndighet inom länen skulle ej ske.

Ur fångvårdsstyrelsens motivering för sitt förslag må här anföras följande, hvilket är särdeles belysande för den historiska utvecklingen af Sveriges fångvård och gifver ganska tydliga fingervisningar om den riktning, uti hvilken dess fortsatta reformerande bör gå.

»Redan den 14 april 1827 understälde styrelsen Kongl. Maj:ts pröfning en plan för fångvårdens förbättring. Deri föreslogs, att rikets fängelser borde indelas i tre klasser:

Den första borde bestå af länshäkten, under hvilka äfven stads- och häradshäkten skulle inberäknas; den andra af fästningsfängelser och den tredje af korrektionsinrättningar. I länsfängelserna skulle förvaras fångar på kortare tid och »med bestämd utsigt till snar befrielse» eller till förflyttning till fängelse af de båda andra klasserna, med andra ord ransakningsfångar, fängelsefångar på kort tid, bysättningsfångar och fångar å vatten och bröd. Och då styrelsen ansåge någon korrektionel behandling icke kunna ifrågakomma med dessa fångar, hade den heller inga andra åtgärder att med hänsyn till första klassens fängelser föreslå än hvad som i dem kunde »afhjälpa trängsel och förstärka säkerheten». I fästningsfängelserna borde förvaras straffångar på längre tid eller på lifstid; i korrektionsinrättningarne försvarslösa, vanartiga och lätjefulla personer.

Denna allmänna plan för organisationen af rikets fängelseväsen gillades af Kongl. Maj:t den 21 juni 1827 och kvarstår ännu till sina grunddrag orubbad. Hvad angår första klassens fängelser, blef dock deras här så förbisedda betydelse redan tio år senare på helt annat sätt uppskattad. Då förklarade nämligen styrelsen i sin den 30 december 1837 till Kongl. Maj:t afgifna berättelse för föregående året, att ett förbättradt fängelseväsende kräfde förbättring först af länshäkterna ock andra större förvaringsfängelser samt sedermera ock af straffängelserna. I följd af besluten vid riksdagen 1840—1841 blef ock ombildningen af länshäkterna fastslagen såsom utgångspunkten för den då inledda reformen af Sveriges fångvård, men samma beslut åstadkommo ock den ändring af deras dittillsvarande ställning, att de, från att vara endast häkten för ransakningsfångar och ofvan antydda fångar på kort tid nu jemväl blefvo verkliga straffängelser.

Härmed blef ock Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes ställning till fångvården i riket en annan än ditintills. Ifrån att hafva under sin tillsyn haft häkten »utan korrektionel betydelse» underlades dem nu straffängelser med de

viktigaste korrektionela uppgifter. Länsstyrelserna blefvo verkliga fångvårdsmyndigheter, en hvar i sitt län. Men om äin med hänsyn til fångelsernas beskaffenhet betecknande ett utomordentligt framsteg, hade dock reformarbetet på denna punkt i sjelfva verket återfört fångvårdsadministrationen till en rätt likartad organisationsståndpunkt som den, hvilken den 3 februari 1825 föranledt uttalandet om svårigheten att förvänta någon enhet och fullständighet i styrelsen af rikets fångvårdsanstalter,« så länge vården och förvaltningen deraf vore delad på flere auktoriteter«. Då voro dessa blott sex. Nu hade de blifvit minst tjugufyra.

Hos fångvårdsstyrelsen väckte detta dock ingen betänklighet. Den var så upptagen med omsorgerna om de starkt överbefolkade fångelserna af andra och tredje klassen samt af den nyanordnade kronoarbetareskåren, att den tvärtom med största tillfredsställelse ville fortfarande å Kongl. Maj:ts Befallningshafvande öfverlåta hela befattningen med första klassens fångelser. I sitt förslag af den 28 augusti 1846 till provisoriskt reglemente för de nya länsfångelserna hemställer den därför, att Kongl. Maj:t måtte åt sina befallningshafvande i länen anförtro att antaga, hvar vid sitt länsfångelse, dess direktör och vaktbetjening. Men i skrifvelse af den 24 november samma år tillbakavisar Kongl. Maj:t detta förslag såsom »icke fullt öfverensstämmande med fångväsendets nuvarande organisation« och anförtror uppdraget åt fångvårdsstyrelsen, som dock borde utöfva det efter samråd med vederbörande befallningshafvande. Svårigheten för fångvårdsstyrelsen att under då rådande kommunikationsförhållanden kunna vidmagthålla första klassens fångelser, hvilka voro kringspredda öfver hela landet och hvilkas föreståndare ännu då ej i allmänhet egde den bildningsgrad, som måste för en mera sjelfständig tjänsteförvaltning förutsättas, gjorde dock oundvikligt att åt de olika länsstyrelserna och dessas ombud, tillsyningsmännen vid kronohäktena, anförtro den närmaste ledningen af ifrågavarande fångelser, äfven om dermed önskelig »enhet och fullständighet«

i fångvårdens styrelse måste mera eller mindre lemnas derhän. Och i nära öfverensstämmelse med det faktiska förhållandet står ock nådiga reglementet för läns- och kronofängelserna i riket af 28 maj 1867, deruti fångvårdsstyrelsen mera anvisas ställningen af en i efterhand stående samstyrelse med Kongl. Maj:ts Befallningshafvande än af en central öfverstyrelse öfver länens fångvård.

Den redan anmärkta ändringen i länsfängelsernas penitentiära betydelse, som i följd af besluten vid 1840—41 årens riksdag kom till stånd och genom nådiga förordningarne den 4 maj 1855 och den 21 december 1857 samt strafflagen den 16 februari 1864 både inriktades och fullföljdes, har emellertid på grund af straffmildringarne i lagen af den 29 juli 1892 stadgade utsträckningen af enrumstraffet blifvit på senaste tiden i hög grad förstärkt. Under det tidigare i länens fångelser förvarades blott ett mindre antal af rikets till straffarbete dömda fångpersonal, för hvars inrymmande de centrala fångelserna hufvudsakligen togos i anspråk, har förhållandet nu blifvit ett alldeles annat; och om icke på grund af nådiga förordningen af den 30 maj 1873 cellafdelningar anordnats vid centralfängelserna å Långholmen, i Malmö och å Nya Varfvet, af hvilka den å sistnämnda plats nyligen ytterligare utvidgats, skulle dessa fångelser numera i det närmaste stå tomma och så godt som hela fångpersonalen i riket vara att finna i länens fångelser. Gemensamhetsfångarne utgöra nämligen numera föga mer än 250, af hvilka omkring 215 män. På grund af de nämnda centralfängelsernas cellafdelningar har emellertid sagda förhållande kunnat förekommas, dock icke i högre grad än att flertalet af rikets straffångar nu üro att finna icke i fångelserne af andra, utan af första klassen, således icke i de centrala utan i länens fångelser.

Huru ifrågavarande ändring under senast gångna fyra årtionden fortskridit, visa nedanstående siffror:

Straffångar förvarade vid ingången af

år 1858:	i centralfängelser	2,942;	i länens fängelser	244;		
» 1874:	-	»	2,535;	-	»	752;
» 1891:	-	»	1,415;	-	»	675;
» 1899:	-	»	696;	-	»	840;
» 1900:	-	»	682;	-	»	812;
» 1901:	-	»	679;	-	»	944;

Under det de till centralfängelserna under 1898 nykomna straffångarna utgjorde 173, inkommo till länens fängelser under samma år 1,678. År 1900 uppgick den förra siffran till 196, den senare till 1,799. Inräknar man vidare de till länens fängelser ingående fängelse- och bötesförvandlingsfångarne, hvilka årligen uppgå till ett antal af 15—18,000, torde väl vara till fullo bestyrkt, att tyngdpunkten inom rikets fångvård numera är att finna inom den närmast under Kongl. Majt:s Befallningshafvande lagda delen af fängelseförvaltningen.

I jembredd med med den fortskridande omgestaltningen af 1827 års »fängelser af första klass», hafva ock i fråga om dess fängelser af andra och tredje klasserna genomgripande förändringar egt rum. Ifrån att ända till fjorton dessa båda klasser tillhörande fångvårdsanstalter, bland hvilka de sedermera tillkomna kronoarbeitsstationerna icke inräknats, samtidigt varit ställda under fångvårdsstyrelsens direkta förvaltning, stå nu i denna ställning blott fyra centrala straffängelser och likaledes blott fyra centrala tvångsarbetsanstalter, således tillsammans åtta, deribland dock en, centralfängelset i Malmö, under viss förutsättning föreslagits till indragning. Desto kraftigare verkar och motsättningen emellan denna siffra och de tillsammans fyratiotre länsfängelser och kronohäkten, hvilka äro ställda under särskilda lokalförvaltningar, hos hvilka penitentiär fackkunskap och särskildt fångvårdsintresse icke kunna fordras ehuru, såsom redan visats, det penitentiära arbetet

i öfvervägande mån numera förlagts just till dessa fängelser.

Men icke blott beträffande förhållandet emellan länens fängelser och de centrala fångvårdsanstalterna har under senare tid djupgående förändringar inträdt. Utvecklingen har på alla håll undanträngt den länsgräns, som en gång för ifrågavarande del af fångvårdsförvaltningen var organisationens hufvudgrund. Fängelséföreståndarne rekryteras numera från de tjenstemannaled, som arbeta mera direkt under fångvårdsstyrelsen och som därför äro mindre kända af lokalstyrelserna än af den förra, de äro nu vida bättre utbildade för sitt kall och ega i allmänhet ock de egenskaper, som krävas för en mera sjelfständig embetsförvaltning. I känslan häraf hafva de ock redan för flera år tillbaka i ingifven petition anhållit om styrelsens åtgärd i det syfte att de måtte, i likhet med centralanstalternas tjenstemän, beredas förmånen af att varda ställda direkt under styrelsen. Om än fortfarande indelad till tjenstgöring vid olika fängelser har dock bevakningspersonalen vid dessa alltmera lärt att uppfatta sig såsom en enda kår. Skillnaden i tjenstgöringssättet vid länens fängelser och de centrala straffanstalterna är numera blott obetydlig, sedan äfven de senare blifvit i öfvervägande grad enrumsfängelser.»

Fångvårdsstyrelsen hänvisar derefter till tvenne samtidigt med de nu ifrågavarande organisationsändringarne till Kongl. Maj:ts pröfning och stadfästade hänskjutna reformförslag, hvilka båda förutsätta, att ett fullständigt särskiljande af de nu samstyrande myndigheternas befogenhetsområden komme till stånd. Berörda reformförslag afse dels ett ändamålsenligare tillgodogörande af fångpersonalens arbetskraft under fångvårdsstyrelsens direkta ledning och med möjligast vidsträckta tillämpning af principen: fångarbete för statens egen räkning för framställande af för dess olika förvaltningar användbara och behöfliga föremål, dels upphäfvande af den under länsstyrelserna sorterande

fånggevaldigersinstitutionen och fångföringsbestyrets öfverflyttande å provinsfängelsernas bevakningspersonal.

Af de detaljerade författningsförslag, hvilka följa efter framläggandet af här ofvan i korthet antydda grundsatser, torde förslaget till »förnyadt nådigt reglemente för läns- och kronocellfängelserna i riket» vara det ur ren fångvårds-synpunkt mest intresseväckande, och meddelas här till slut ett utdrag af detsamma, i hvad det rör de föreslagna fängelsedirektionernas sammansättning och befogenhet.

§ 1.

Ledningen och förvaltningen af läns- och kronocell-fängelserna handhafvas närmast under fångvårdsstyrelsen af fängelsernas direktioner.

Ordförande i fängelsedirektion förordnas af Kongl. Maj:t på fångvårdsstyrelsens förslag. Ledamöter äro samtliga de vid fängelset anställda tjenstemän, der ej för visst fall finnes annorlunda stadgad.

§ 2.

Fängelses tjenstemän äro föreståndare, under benämning direktör eller bevakningsbefälhafvare, samt prest och läkare, der sådane äro vid fängelset anstälde.

§ 3.

Tjenstemännen tillsättas af fångvårdsstyrelsen efter yttrande af fängelsedirektionens ordförande.

I fråga om kompetens och lämplighet inhemtas före tillsättandet yttrande angående prest af vederbörande domkapitel och angående läkare af medicinalstyrelsen.

Vaktbetjening såväl ordinarie som å extra stat tillsättes af fångvårdsstyrelsen.

§ 4.

Fängelsedirektionen åligger:
att biträda fångvårdsstyrelsen vid inseendet öfver fängelset;

att i ordningsmål utöfva bestraffningsrätt öfver fångarne i enlighet med hvad härnedan bestämmes;

att, der för tjänsteman eller betjening vid fängelset sökes tjänstledighet, så ock vid vakans anmäla ärendet till fångvårdsstyrelsens afgörande; egande direktionen, der sådant af omständigheterna påkallas, om befattningens upprätthållande förordna, intill dess fångvårdsstyrelsen hinner i frågan besluta;

att i fråga om afsked från befattning vid fängelset till fångvårdsstyrelsen jemte eget yttrande insända vederbörandes ansökning;

att, der i fråga om erforderliga nybyggnader och reparationer vid fängelset besigtningssinstrument och förslag böra fångvårdsstyrelsens pröfning underställas, dem till styrelsen med eget yttrande insända;

att der fångvårdsstyrelsen så äskar, låta föranstalta om arbetens utförande och förnödenhetens upphandling för fängelsets räkning; samt

att afgifva utlåtanden ej mindre öfver ansökningar om fångars frigifvande än äfven i de öfriga frågor, hvilka fångvårdsstyrelsen till dess yttrande hänskjuter.

§ 5.

Ordförande och ledamöter i fängelsedirektionen ega hvar för sig att för densamma framlägga ärenden till handläggning och beslut. Direktionen, vid hvars sammanträden kortfattade protokoll föras, kan ej fatta beslut, utan att jemte ordföranden fängelseföreståndaren i ärendets handläggning deltagar. I fråga om fånges bestraffning i ordningsmål är ordföranden allena beslutande; och må fängelsets predikant icke deltaga i handläggningen af dylikt mål. I öfriga ärenden ega ordförande och ledamöter hvar för sig en röst, och skall, der skiljaktiga meningar yppa sig men rösterna äro lika delade, ordförandens mening gälla.

§ 6.

Ordförande i fängelsedirektion åligger särskildt:

att låta kalla direktionen till sammanträde en gång i hvarje månad inom tionde dagen i månaden och i öfrigt så ofta ärendena det påfordra;

att afgifva yttrande i fråga om tillsättande af tjänstemän vid fängelset;

att å kassarapport, som vid månadssammanträdet af fängelseföreståndaren framlägges, attestera ej mindre utgiftsposternas behöriga verificering än äfven fängelsets i kontanter eller bankbevis för dagen inneliggande kassabehållning;

att hålla tillsyn derå, att i rätt tid och ordning till fångvårdsstyrelsen afgifvas stadgade redogörelser, äfvensom att i öfrigt fängelsets tjänstemän fullgöra sina skyldigheter;

att derest tjänsteman eller vaktbetjening beträdes med fel eller försummelse i sin befattning, derom til fångvårdsstyrelsen göra anmälan; och må ordföranden i afvaktan på det beslut, styrelsen jemlikt dess instruktion eger fatta, den felaktige från befattningens utöfvande afstänga.

Knut Blomquist.
Fängelsedirektör.
